

ULOGA MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA U SAVREMENOJ EKONOMIJI

THE ROLE OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN THE MODERN ECONOMY

Sadik Bahtić

Ramo Isak

Mustafa Mulić

SAŽETAK

Cilj istraživanja rada su mala i srednja preduzeća kao okosnica razvoja privrede u svjetskoj ekonomiji. Istraživanje će procijeniti u kojoj mjeri mala i srednja preduzeća utiču na privedu i kakav je njihov efekat, kao i sadašnje stanje malih i srednjih preduzeća u savremenom svijetu. Istraživanja se zasniva na učinkovitom istraživanju utjecaja malih i srednjih preduzeća na ekonomski razvoj, privedu, politiku zapošljavanja i socijalnu integraciju. U radu ćemo prikazati utjecaj razvoja malih i srednjih preduzeća na sveukupni ekonomski razvoj i razvoj privrede u savremenom svijetu. Posebno ćemo u radu istaknuti i govoriti o razvoju malog biznisa u Europi i SAD-u., te koje su to strategije Europske unije kada je u pitanju razvoj malih i srednjih preduzeća.

Ključne riječi: preduzeća, mala, srednja, ekonomija, razvoj.

ABSTRACT

The aim of the research is small and medium enterprises as the backbone of economic development in the world economy. The research will assess the extent to which small and medium enterprises affect the economy and what their effect is, as well as the current state of small and medium enterprises in the modern world. The research is based on effective research on the impact of small and medium enterprises on economic development, economy, employment policy and social integration. In this paper we will present the impact of the development of

small and medium enterprises on the overall economic development and economic development in the modern world. In the paper, we will especially point out and talk about the development of small business in Europe and the USA, and what are the strategies of the European Union when it comes to the development of small and medium enterprises.

Keywords: enterprises, small, medium, economy, development

UVOD

Mala i srednja preduzeća su motor ekonomskog razvoja i privrede u cjelini. Promovišu privatnu svojinu i preduzetničke vještine. Po mišljenju mnogih eksperata i ekonomista, MSP su sinonim za privatni sektor, i, u figurativnom smislu, za preduzetništvo. U ovim preduzećima dolazi do izražaja preduzetnička inicijativa, profitabilnost ulaganja kapitala, inovativnost i kreativnost. Sektor malih preduzeća dobija poseban značaj u zemljama koje ostvaruju ubrzani tehnološki razvoj, jer se preko malih preduzeća lakše prenosi savremena tehnologija. Mala preduzeća imaju izuzetno značajnu ulogu u lokalnom i regionalnom razvoju jedne zemlje i grada odnosno regiona, često glavni izvor nove zaposlenosti i mogu imati značajnu ulogu u spoljnoj trgovini jedne zemlje kao kooperanti velikih multinacionalnih preduzeća i kompanija. Njihova komparativna prednost je u tome što su fleksibilna, mogu brzo da se adaptiraju na promjene i da zadovolje zahtjeve tržišta. Poznato je da danas postoje

mala, srednja i velika preduzeća. S tim u vezi sva ta preduzeća na svijetu, bilo da su javna ili privatna, u razvijenim ili manje razvijenim zemljama se suočavaju s pitanjem budućnosti, perspektive razvoja, odnosno mogućnosti opstanka u određenoj sredini. Šta to jednom preduzeću treba da uspije, ali i ne samo to, nego i da opstane u moru drugih, kakve su potrebe tržišta kada su preduzeća u pitanju, da li su stavovi kupaca isti ili se, pak, mijenjaju, gdje nas vodi globalizacija poslovanja, šta se dešava s razvojem novih proizvoda i da li oni sabotiraju stare, sve su to pitanja kojima se bave oni koji vode mala, srednja ili velika preduzeća. Možemo reći da su sva preduzeća takva da razmišljaju dugoročno, usredotočeni su na strpljivost i marljivost, često i brinu o zajednici u kojoj se nalaze.

ULOGA MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA U SAVREMENOJ EKONOMIJI

U privredi nekih industrijski razvijenih zemalja tradicionalno dominiraju velika preduzeća (Njemačka,SAD), dok se u drugoj skupini razvijenih zemalja, koje su imale izraženu povijesnu ulogu obrtništva i preduzetništva, privreda oslanja na mala i srednje velika preduzeća (Italija,Japan), a sve su one članice skupine osam najrazvijenijih zemalja, tzv. G8.¹

U ovim zemljama je razvijena mreža institucionalne potpore preduzetništvu preko vladinih i znanstvenih institucija koje daju veliki doprinos razvoju novih tehnologija i marketinških konceptacija potpore u poslovanju.²

RAZVOJ MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA U SAD

Kao što je već rečeno, intenzivniji razvoj

malih i srednjih preduzeća u SAD je započeo pedesetih godina prošlog vijeka zahvaljujući formiranju posebnog organa koji se bavio problemima malog biznisa, tzv. Uprave za mali biznis – Small Business Administration. SBA je potencijalne preduzetnike pomagala finansijski, menadžment konsultacijama i obukom kadrova. Takođe, zadatok agencije je bio da poboljšava postojeće zakone, donosi nove prikladnije i predlaže deregulaciju onih mjera koje su nepovoljne za privredne subjekte. Pod malim preduzećima u SAD podrazumevaju se preduzeća do 500 zaposlenih iz svih privrednih djelatnosti, sa imovinom do 100.000 dolara. Tu se još ubrajaju zanatske radnje, mali restorani, male manufakture kao i samostalne radnje za servisiranje i popravku tehničkih sredstava i uređaja. Generalno posmatrano, kriterijumi po kojima se razvrstavaju preduzeća prema veličini su: broj zaposlenih, dolarska vrijednost realizacije, vrsta djelatnosti kojom se firma bavi i bliža definicija prirode posla unutar djelatnosti. Za izuzetan uspjeh sektora malih i srednjih preduzeća zaslužan je preduzetnički duh, kao i impuls od strane vlade SAD. Prepreke u vidu komplikovane procedure prilikom registrovanja preduzeća su uočene, i cijeli postupak oko registracije je pojednostavljen. Takođe je vlada SAD uočila da je potrebno da se stimuliše razvoj malih preduzeća kroz direktne i indirektne mjere podrške. Primjer toga su i razne vrste olakšica koje vlada odobrava ukoliko preduzeće ima izvozne aktivnosti ili radi na polju inovacija. Smatra se da su amerikanci među prvima počeli da razvijaju posebnu stručnu i savjetodavnu podršku razvoju malog biznisa, u vidu davanja poslovnih savjeta i rješavanja problema svih vrsta, poznatu pod nazivom SCORE.Najveći problem sa kojim se susreću mala i srednja preduzeća je obezbjeđivanje finansijskih sredstava, tako da država SAD pospješuje razvoj upravo pomažući pri obezbjeđenju ovih sredstava. Finansijsku podršku zajmovnog karaktera pružaju: komercijalne i hipotekarne banke; vladini davaoci zajmova – državni, federalni, lokalni; zatim, razna društva za ulaganje u mala

¹ Kovačević, Zoran, 2001, Restrukturiranje hrvatskih poduzeća, Politička kultura, Zagreb.

² Šunić, Š. 1994, Mala poduzeća temelj su velikih gospodarskih sustava razvijenih zemalja, Stručne informacije za gospodarstvo i praksu.

preduzeća; biznis klubovi i slične finansijske organizacije. Utisak vezan za američku privredu je da u njoj vladaju veliki industrijski konglomerati, a da sektor malih preduzeća nema dominantnu ulogu. Međutim, svoje mjesto na tržištu ta mala preduzeća imaju upravo uspostavljajući odgovarajuću saradnju sa velikim kompanijama. U Americi postoji oko 15 miliona malih i srednjih preduzeća, od kojih značajan broj radi za velike korporacije i ona su pod njihovim patronatom. Pored ovih preduzeća, u privrednoj strukuri postoje i mala preduzeća koja obavljaju „nezavisne“, najčešće uslužne djelatnosti. Neka od malih preduzeća rade za potrebe javnih preduzeća, npr. prikupljanje, čuvanje i preradu sekundarnih sirovina i otpada iz velike industrije i poljoprivrede. U nemilosrdnoj tržišnoj utakmici značajan broj malih i srednjih preduzeća propadne. Smatra se da samo oko 50% novoosnovanih preduzeća doživi 18 mjeseci postojanja, a tek 20 % doživi deset godina starosti. Pri tome se kao osnovni razlog za propadanje navodi loše upravljanje.³

Značaj MSP za privredu i privrednu strukturu u SAD se potvrdjuje sljedećim statističkim podacima .

- Reprezentuju 99,7% svih firmi.
- Ostvaruju više od 50% bruto domaćeg proizvoda.
- Proizvode 13-14 puta više patenata po zaposlenom nego velike firme.
- Generišu 60-80% neto novih poslova u posljednjoj deceniji.
- Zapošljavaju oko 50% radne snage u privatnom sektoru.
- Reprezentuju 97% svih izvoznika robe.

RAZVOJ MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA U NJEMAČKOJ

Njemačka je jedna od rijetkih država članica u kojoj su se mala i srednja preduzeća u cijelosti oporavili od krize u 2008-09. godine odnosno, značaj malih i srednjih preduzeća

³ Velimirović, Dragana, Stojanović, Radomir, 2012, Menadžment malih i srednjih preduzeća, Visoka poslovna škola strukovnih studija, Čačak

u Njemačkoj poslovnoj ekonomiji zapravo se povećao od 2008. godine dok je broj malih i srednjih preduzeća porastao za 3,7% godišnje, broj velikih preduzeća povećan je za samo 2,46% godišnje. Zapošljavanje u malim i srednjim preduzećima poraslo je za 4,1% na godišnjoj razini, međutim, zapošljavanje u velikim preduzećima poraslo je, ali mnogo sporije od malih i srednjih preduzeća.

Razlike između rasta velikih preduzeća i malih i srednjih preduzeća u Njemačkoj su zbog krize u 2009. godini, koja je pogodila veće tvrtke teže nego mala i srednja preduzeća zbog snažnijeg izvoza. Veleprodaja i maloprodaja su bili najbrži rastući sektor, s rastom od 15% do 19% od svih pokazatelja između 2008. i 2012.godine. Od 2009. godine, odnosno od krize vanjska trgovina Njemačke je snažnija. Od 2009. do 2011. godine promet u Njemačkoj na veliko i na malo povećan je za oko 60%, iznad razine prije krize. Od 2009. Njemačka je doživjela značajan porast broja malih i srednjih preduzeća (16%) i porast zapošljavanja (12%). Njemački proizvođači dobili su uzlet nakon globalne gospodarske krize, bilo izravno ili neizravno kao izvoznici odnosno kao dobavljači velikim industrijama, poput automobilske proizvodnje.⁴

Najveću snagu jedne od najrazvijenih svjetskih privreda ne čine globalni giganti, već mala i srednja preduzeća, kojih ukupno ima više od tri miliona, a godišnje ostvare obrt od oko 50 miliona eura. Od svih preduzeća u Njemačkoj, 99,7 % su mala i srednja preduzeća. Od toga 48,9 % se bavi uslužnim djelatnostima, 31,4 % su razni proizvođači, a oko 19,7 % posluje u sektoru trgovine. Većinu malih i srednjih preduzeća vode sami vlasnici i kompanije se često prenose s jedne generacije na drugu. Iako je došlo do strukturnih promjena, kao i u drugim industrijskim zemljama, posljednjih godina industrija sve više ustupa mjesto uslugama, što pokazuje činjenica da 28 miliona zaposlenih radi u ovom sektoru.

U Njemačkoj, vrlo dobro funkcioniše

⁴ Europska komisija

saradnja između obrazovnog sistema i privrednih potreba u zemlji. Preko 83 % mlađih svoju poslovnu obuku u struci dobija upravo u malim i srednjim preduzećima kroz višegodišnji praktični rad. Svakako da ključ uspjeha malih i srednjih preduzeća u Njemačkoj čine porodične firme sa veoma dugom tradicijom poslovanja koje njeguju i unapređuju svoj imidž decenijama, a neke i stotinama godina.

Zavidna poslovna kultura i velika tržišna konkurenca, na kojoj opstaju kvalitet i uspješne kompanije uslovi su gdje privreda takve strukture može da funkcioniše.

Već četiri godine Institut u Bonu, jednom godišnje, po nalogu Deutsche banke i Saveza njemačke industrije, ispituje stanje u 400 najvećih porodičnih preduzeća u Njemačkoj. Istraživanje je pokazalo da skoro tri četvrtine ispitanih šefova ekonomsko stanje u svojim firmama ocjenjuje kao dobro ili vrlo dobro. Svako drugo preduzeće će povećati investicije i otvoriti nova radna mjesta.⁵

RAZVOJ MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA U ITALIJI

Italija je poznata kao zemlja sa velikim brojem malih i srednjih preduzeća, čije upravljanje se prenosi sa generacije na generaciju u okviru istih porodica. Ova tradicija počela je da se razvija pedesetih godina, kada su zanatlje postale industrijalci. Italijanski preuzetnici su se skoncentrisali isključivo na one privredne oblasti u kojima im zajednički nastup omogućava uspješno učešće ne samo na domaćem, već i na svjetskom tržištu.⁶ Italija ima najveći broj malih i srednjih preduzeća u Evropi, ukupno 4.49 miliona, a među njima preovladavaju mikropreduzeća (10 zaposlenih). Prosječan broj zaposlenih u talijanskim preduzećima je nešto veći od četiri, dok je prosjek u EU 19 zaposlenih po preduzeću.⁷ Dakle, Italija je jedna od sedam

najrazvijenijih zemalja svijeta, s najvećim udjelom zaposlenih u malim preduzećima. Preduzetništvo se u Italiji počelo razvijati početkom šezdesetih godina dvadesetog stoljeća pod utjecajem deindustrializacije, kada je bogatiji industrijski razvijeni sjever počeo prenositi dio poslova na nerazvijeni i siromašnijug zemlje. Početkom sedamdesetih u Italiji se razvijaju teritorijalni proizvodni sustavi malih preduzeća, takozvani distrikti. To su područja u kojima se nalazi nekoliko stotina do nekoliko tisuća malih visoko specijaliziranih preduzeća. Kasnije su ta mala preduzeća svojom inventivnošću i brzom prilagodljivošću počela stvarati inovativne proizvode dinamikom koju velike industrije nisu mogle pratiti. Italija je primjer uspjeha malih preduzeća u suradnji sa velikom industrijom na principu klasterskog udruživanja i zajedničkog nastupa na tržištu.

RAZVOJ MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA U JAPANU

Japan se u često navodi kao zemlja u kojoj je razvoj sektora malih i srednjih preduzeća doživio punu afirmaciju. Japan je posle Drugog svetskog rata, bez obzira na razaranja koja su se tada desila, postao jedna od najrazvijenijih zemalja svijeta. Mnogi svjetski analitičari su se bavili načinima i uzrocima koji su ovu zemlju doveli do tog nivoa. Svakako je tome značajan doprinos dala i Amerika, pod čijom vojnom upravom se Japan nalazio posle rata. Poznati su i doprinosi američkih stručnjaka u unapređenju sveukupnog kvaliteta poslovanja i rada u Japanu i formiranju savremenog koncepta kvaliteta TQC (Total Quality Control). Efikasna politika razvoja sektora MSP sa dugom tradicijom sigurno nisu jedini, ali jesu među najvažnijim razlozima brzog uspjeha japanske privrede. Agencija za mala i srednja preduzeća (SMEA) je osnovana već posle Drugog svetskog rata, tačnije 1949. godine. Razvoju malih i srednjih preduzeća snažnu podršku daje i lokalna administracija, specijalne korporacije i organizacije malih i srednjih preduzeća. Brojne organizacije koje

⁵ <http://www.novosti.rs>

⁶ <http://bif.rs/2015/12/biznis-i-finansije-broj-122123-mikro-mala-i-srednja-preduzeca-preduzetnicka-gerila/>

⁷ Observatory of European SMEs – 2003

podstiču razvoj malih i srednjih preduzeća su i:

- Centar za industrijsko rukovođenje centralne japanske industrijske organizacije,
- Agencija za savjetovanje inžinjera,
- Agencija za savjetovanje iz domena upravljanja i rukovođenja.

U Japanu je formiran i Komitet japanskog društva za unapređenje nauke, koji se bavi izučavanjem specifične problematike malih industrijskih preduzeća, centar za konsultovanje i savjetovanje malog biznisa, itd. Obzirom da se od malih i srednjih preduzeća očekuje da daju doprinos i u razvoju inovativnosti, proizvodnji novih materijala i proizvoda država pruža pomoć ovim preduzećima: finansijski, institucionalno i obrazovno.

U Japanu institucionalna podrška sektoru MSP posebno dolazi do izražaja u izrazito kriznim situacijama prouzrokovanim globalnim ekonomskim poremećajima i prirodnim katastrofama kao što su svejska ekonomska kriza iz 2008. godine i zemljotres i cunami u martu 2011. godine. Oko 818 000 preduzeća se nalazi na području pogodenom zemljotresom i cunamijem. Na ovaj izazov, japanska vlada je odgovorila prvenstveno kroz finansijsku podršku i podršku zapošljavalju. Kooperacija između malih, srednjih i velikih preduzeća je zastupljana naročito u industrijskim granama, kao što su: elektrotehnička i elektronska industrija, mašinogradnja i automobilska industrija. U takvoj vrsti aranžmana mala i srednja preduzeća obavljaju proizvodnju pojedinih sklopova i dijelova finalnog proizvoda i imaju ulogu isporučioca. Smatra se da je privreda Japana dostigla visok ekonomski rast upravo zahvaljujući kooperativnosti sektora malih, srednjih i velikih preduzeća, koja doprinose daljoj diversifikaciji proizvodnje, kontroli kvaliteta, sistemu proizvodnje i isporuke „just in time“.

Karakterističan primjer koji govori o značaju ovog sektora vezuje se za japanskog proizvođača automobila Toyotu, kod koga

se više od 85% komponenata za ugradnju u vozila proizvodi upravo u malim i srednjim preduzećima.

Podaci koji ukazuju na značaj i razvijenost sektora MSP u Japanu su:

- MSP po brojnosti čine 99,7 svih preduzeća;
- U ovom sektoru je zaposleno 70% radne snage;
- Preko 57,7% ukupne proizvodnje je iz grupacije malih i srednjih preduzeća i
- Ona obuhvataju oko 65% ukupne veleprodaje, i oko 80 % maloprodaje.

Danas u Japanu ima oko 5.000.000 malih i srednjih preduzeća.⁸

VAŽNOST RAZVOJA MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA U ZEMLJAMA U TRANZICIJI

Države, u kojima se sprovodi transformacija društva prema tržišnoj ekonomiji, nazivaju se zemljama u tranziciji (CIT Countries in transition). U toj grupi nalaze sljedeće zemlje: Albanija, Jermenija, Azerbejdžan, Bjelorusija, Bosna i Hercegovina, Gruzija, Kazahstan, Kirgistan, Moldavija, Ruska Federacija, Srbija, Crna Gora, Tadžikistan, Makedonija, Turkmenistan, Ukrajina i Uzbekistan. Jezgro političke i ekonomske transformacije bilo koje zemlje u tranziciji (CIT), jeste kreiranje privatnog sektora, razvoj preduzetništva i kreiranje malih i srednjih preduzeća. Ona se razmatraju kao glavna pokretačka sila ekonomskog razvoja. Sektor MSP stimuliše transformaciju društvenog i državnog u privatno vlasništvo, budući da su mala i srednja preduzeća u privatnom vlasništvu fleksibilnija i mogu se brže prilagoditi oscilatornim promjenama na tržištu. Ona generišu zaposlenost, pomažu diverzifikaciju ekonomske aktivnosti i utiču na razvoj i povećanje izvozne aktivnosti i trgovine. Takođe MSP zauzimaju značajno mjesto na polju inovacija, kao i poslova

⁸ Velimirović, Dragana, Stojanović, Radomir, 2012, Menadžment malih i srednjih preduzeća, Visoka poslovna škola strukovnih studija, Čačak.

visokih tehnologija. Zahvaljujući njihovoj fleksibilnosti i inovativnosti mnoga od njih postaju velika preduzeća. U ovom procesu akcenat treba staviti na stvaranje prijateljskog poslovnog okruženja u kojem bi trebalo da transformacija društva prema tržišnoj ekonomiji zauzme svoje mjesto.⁹

Vlade mnogih ovih zemalja su se na početku i u procesu tranzicije suočile sa socijalnim problemom rasta nezaposlenosti. Tranzicija je uključivala liberalizaciju ekonomije, restrukturiranje industrije i promjenu vlasničke strukture. Mnoge zemlje u tranziciji, pogotovu zemlje centralne Evrope, prepoznale su još u početnom periodu tranzicije značaj MSP sektora za restrukturiranje industrije. Dosadašnja iskustva tih zemalja pokazala su sljedeće:¹⁰

- MSP su generator ekonomskog razvoja.
- Razvoj MSP bio je važan element industrijskog restrukturiranja, što se potvrđuje već u početnoj fazi ekonomskih transformacija. Iako mnoge ekonomije u tranziciji smatraju da je razvoj MSP važan element u procesu reformi, vlade se radije bave pitanjima privatizacije u odnosu na preduzetništvo i MSP. Postoji opasnost da se privatizacija vidi kao cilj ekonomске transformacije, umjesto da to samo bude instrument da bi ekonomija bila mnogo efikasnija kroz privatnu inicijativu i vlasništvo.
- Zemlje u tranziciji nemaju riješenu zakonsku regulativu, imaju ograničeno razumijevanje preduzetništva, manjak infrastrukturnih i finansijskih mogućnosti, što predstavlja veliku prepreku u formulisanju prihvatljive politike za MSP.
- Za razliku od većine zemalja u tranziciji u jugoistočnoj Evropi tek slijedi da se osmisli koherentna politika vezana za razvoj sektora MSP

Zemlje u tranziciji kreću od planirane i centralizovane ka tržišno orjentisanoj

⁹ Avlijaš, Radoslav, 2008, *Preduzetništvo i menadžment malih i srednjih preduzeća*, Beograd.

¹⁰ Ibidem.

ekonomiji. Tokom perioda centralne i planirane ekonomije većina državnih firmi funkcioniše u vještački i odbrambeno orjentisanom ekonomskom ambijentu koji im nije dao priliku da nauče da se ponašaju tržišno. Transformacija državnih firmi u privatne automatski ne vodi nužno ka stvaranju profitablinih kompanija jer preduzetništvo prije svega podrazumijeva spremnost da se preuzme rizik, a onda treba posjedovati i iskustvo i izoštren osećaj za posao. Sa druge strane veoma je važno stvaranje pozitivnog političkog i ekonomskog ambijenta pogodnog za stvaranje jakog MSP sektora. To je jedan od glavnih zadataka vlada zemalja u tranziciji. Razlozi za stratešku važnost MSP su:¹¹

- MSP doprinose porastu zaposlenosti mnogo više nego velike firme i mogu na duži rok da obezbijede veoma značajan udio svih zaposlenih; MSP mogu da pomognu u restrukturiranju tako što apsorbuju suvišne radnike; povećavaju konkurenčiju na tržištu.

Tranzicione ekonomije su na različitim nivoima razumijevanja i razvoja MSP. Pogled na trenutnu situaciju u pogledu razvoja sektora MSP u zemljama u tranziciji su data dalje u tekstu: Grupa najrazvijenijih zemalja ima pravni sistem postavljen tako da podržava sektor MSP. U posebnim slučajevima postoji potreba za ispravkama i dopunama nakon prelaska iz rane faze tranzicionog procesa na viši nivo. Druga grupa zemalja ima već pripremljen pravni sistem i predstoji još da se izvrši implementacija kroz prikladne programe podrške i promocije malih i srednjih preduzeća, dok se treća grupa zemalja nalazi na samom početku, njihovi parlamenti tek treba da donesu zakone, a vlade strategije kojima će promovisati razvoj MSP. Neka od prepreka sa kojima se susreću mala i srednja preduzeća u zemljama u tranziciji su i neadekvatna zakonska regulativa, složene procedure, visoki troškovi registracije, nedostatak informacija, neadekvatna

¹¹ <http://www.its.edu.rs>

tehnologija i neobučena radna snaga. Ipak, treba istaći da su u mnogim zemljama u tranziciji učinjeni krupni pomaci za pojednostavljenja svih ovih procedura. Mala i srednja preduzeća u tranzicionim zemljama imaju problem u pristupu kapitalu u dovoljnoj količini po prihvatljivoj cijeni i u razumnim rokovima. Najveći ograničavajući faktor za formiranje novih i rast postojećih malih i srednjih preduzeća je nedostatak finansijskih sredstava. Banke lakše odobravaju kredite velikim preduzećima, dok kreditiranje malih i srednjih preduzeća još ne prati potrebe ovog sektora.¹²

ZNAČAJ MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA U EVROPI

Kada govorimo o malom preduzetništvu u EU treba napomenuti da su postojale velike razlike među državama u definisanju malih i srednjih preduzeća, pa je Europska komisija preporučila državama članicama, Europskoj investicijskoj banci, te Europskom investicijskom fondu upotrebu jedinstvenih kriterija za definisanje preporuke. Ta definicija nastala je kombinovanjem sljedećih nekoliko kriterija:

- Broj zaposlenih;
- Godišnji obim prodaje;
- Prosječni obim aktive preduzeća;
- Samostalnost u odlučivanju (kontrola od strane drugih ne smije biti veća od 25%).

Prema Preporuci Komisije preduzećem se smatra svaki subjekt uključen u ekonomsku aktivnost, bez obzira na pravnu formu.

Ovo uključuje, posebno, osobe koje se same zapošljavaju i porodične biznise koji se bave obrtom ili drugim aktivnostima, i partnerstva i udruženja koja su redovno uključena u ekonomsku aktivnost. Prema zakonodavstvu i preporukama Komisije EU glavni faktori koji određuju da li je neko preduzeće MSP ili ne su: broj zaposlenih i

ukupan promet ili ukupan iznos bilanse¹³.

Razlikujemo sljedeće kategorije:

- Kategorija mikro, malih i srednjih preduzeća sastoje se od preduzeća koja zapošljavaju manje od 250 osoba i čiji godišnji promet ne prelazi 50 miliona eura, i/ili ukupna godišnja bilanca ne prelazi 43 miliona eura.
- U kategoriji MSP, malo preduzeće je ono koje zapošljava manje od 50 osoba i čiji godišnji promet i/ili ukupna godišnja bilanca ne prelazi 10 miliona eura.
- U kategoriji MSP-a, mikro preduzeća čine je ono koje zapošljava manje od 10 osoba, i čiji godišnji promet i/ili ukupna godišnja bilanca ne prelazi 2 miliona eura.

Svjesna značaja i uloge malih i srednjih preduzeća, prvenstveno kao glavnih inovatora i izvora zaposlenosti, EU konstantno unaprijeđuje i naglašava politike koje pomažu razvoj jmalog i srednjeg preduzetništva. Upravo mala i srednja preduzeća predstavljaju samo srce ekonomije jer su ona glavni izvor zapošljavanja, inovativnosti, dinamičnosti, kontinuiteta irasta. Također zbog velikog značaja i uloge malih i srednjih preduzeća koja čine osnovicu preduzetništva i razvoja, Evropska unija promoviše inovativnost kao osnovu zdravih malih i srednjih preduzeća i konkurentske prednosti istih, te daje sve veći naglasak razvojnim politikama, kao i razvoju preduzetničkog kapaciteta ovog sektora. Evropska unija ima za cilj stvaranje konkurentnog, dinamičnog, inovativnog i zdravog preduzetništva utemeljenog na znanju i sposobljenog za održiv ekonomski rast i razvoj. Subjekti male privrede čine 98,8% svih preduzeća u EU, nasuprot velikih preduzeća koja su činila samo 1,2% ukupnog broja preduzeća. Najveći broj preduzeća koja posluju na području Evropske unije registrovana suupravo kao mala i srednja preduzeća. Prema podacima Evropske

12 Velimirović, Dragana, Stojanović, Radomi, 2012, Menadžment malih i srednjih preduzeća, Visoka poslovna škola strukovnih studija, Čačak.

13 Živković, Momčilo, 2002, Ekonomika poslovanja, Megatrend, Beograd.

komisije, cca 99% preduzeća, od preko 20 miliona preduzeća, su male i srednje veličine. Od toga broja cca 93% su ona najmanja, takozvana mikropreduzeća, koja imaju do deset zaposlenih. To je osnovni razlog što MSP predstavljaju glavni izvor zapošljavanja radne snage, i predstavljaju veoma važan izvor stvaranja bogatstva u EU. Politika EU na području malog i srednjeg preduzetništva može se svesti na osam osnovnih ciljeva:

1. Otklanjanje prepreka administrativnog, finansijskog i pravnog karaktera,
2. Poticati integraciju malih i srednjih preduzeća u jedinstveno tržiste,
3. Pružati pomoć malim i srednjim preduzećima u cilju korištenja programa EU,
4. Pružati podršku uslugama koje su u funkciji razvoja malih i srednjih preduzeća,
5. Promovirati zajedništvo, saradnju i partnerstvo,
6. Pružati pomoć pri obezbjeđenju kapitala,
7. Unaprijediti kvalitet menadžerskog djelovanja u malim i srednjim preduzećima i
8. Prilikom formiranja novih normi uzeti u obzir iskustva malih i srednjih preduzeća.

Mala i srednja preduzeća ključna su za stvaranje snažnijeg rasta, novih i boljih radnih mjesta, što su dva najvažnija cilja Lisabonske strategije za ovu kategoriju privrednih subjekata. Ona predstavljaju najveći izvor radnih mesta, preuzetničkih vještina, inovacija kao i ekonomski i socijalne kohezije u Evropskoj uniji. Povećanom učinkovitošću i inovacijama u preduzećima na području organizacije, procesa, proizvoda, usluga ili tržista jača se konkurentna snaga privrede. Činjenica je da su preduzetnici u EU u svom poslovanju suočeni s brojnim preprekama. Kao najveći problemi ili prepreke s kojima se susreću mala i srednja preduzeća ističu se: razna ograničenja administrativnog karaktera, nedostatak kvalificirane radne snage, nerazvijena infrastruktura, ograničen pristup finansiranju, problemi u primjeni novih tehnologija, nekvalificiran

menadžment, neprofitabilnost sektora MSP, nekoordiniranost politika pri stvaranju povoljnog preuzetničkog okruženja, nepovoljno političko okruženje, nerazvijenost finansijskih tržišta za zadovoljavanje potreba MSP, te korupcija. EU potiče rast malih i srednjih preduzeća kako bi stimulisala njihove potencijale u smjeru implementacije inovativnih projekata, te tako podstiče sam rast i razvoj ovog sektora. Aktuelna finansijska kriza nije zaobišla ni ovaj sektor privrede, pa tako brojni izvještaji Evropske komisije govore o problemima s kojima se suočavaju mala i srednja preduzeća: nedostatak finansijskih sredstava, nedostatak informacija, slaba upućenost u procedure javne nabavke, visoki administrativni troškovi, problemi s pronalaženjem ino partnera i slično.¹⁴

STANJE SEKTORA MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA U EU

Mala i srednja preduzeća u Evropskoj uniji u 2014. godini napokon izlaze iz ekonomski i finansijske krize, iako postoje velike razlike među zemljama članicama. Dodatna vrijednost koju stvaraju mala i srednja preduzeća u Evropskoj uniji porasla je 3,3% u odnosu na 2013. godinu, a zabilježen je i rast zaposlenosti od 1,2%, što je pozitivan pomak u odnosu na pad od 0,5% zabilježen u 2013. godini.

U 2014. godini u zemljama članicama Evropske unije (EU28) bilo je aktivno 22,3 miliona malih i srednjih preduzeća, što predstavlja 99,8% svih preduzeća u Evropskoj uniji. Mala i srednja preduzeća generirala su 3,700 milijardi eura dodatne vrijednosti (58% ukupne dodatne vrijednosti) te zapošljavala gotovo 90 miliona ljudi (67% ukupne zaposlenosti). U odnosu na 2013. godinu, u 2014. godini razina generirane dodatne vrijednosti porasla je za 3,3%, a zaposlenost za 1,2%.

Ovakvi pokazatelji upućuju na poboljšanje

14 Federacija Bosne i Hercegovine Vlada KS „Program razvoja male privrede za period 2016.-2019. godine.

uvjeta u makroekonomskom i poslovnom okruženju za mala i srednja preduzeća, a posljedica su izlaska europskih preduzeća iz ekonomske i finansijske krize. Poslovanje malih i srednjih preduzeća u 2014. godini značajno varira među zemljama članicama. Tako su mala i srednja preduzeća u Češkoj, Cipru, Grčkoj, Italiji, Švedskoj i Hrvatskoj generirala pad dodatne vrijednosti, dok je u Nizozemskoj, Irskoj, Njemačkoj, Litvi, Sloveniji, Poljskoj, Malti, Rumuniji i UK ostvaren rast dodatne vrijednosti i više od EU prosjeka od 3,3%. Čak 93% svih europskih malih i srednjih preduzeća su mikro preduzeća, 6% čine mala preduzeća, a srednja preduzeća samo 1% ukupnog broja malih i srednjih preduzeća.

Sektori u kojima MSP stvaraju najviše dodatne vrijednosti i zapošljavaju najviše ljudi su trgovina na veliko i malo, zatim slijede proizvodnja, građevinarstvo, pružanje poslovnih usluga te pružanje usluga smještaja i prehrane.

Doprinos sektora malih i srednjih preduzeća zapošljavanju u razdoblju između 2008. i 2013. godine mala i srednja preduzeća sudjelovala su sa 73% u padu zaposlenosti od 2,2 miliona zaposlenika, odnosno u tom periodu izgubljeno je oko 1,6 miliona radnih mesta u malim i srednjim preduzećima. Međutim, u porastu zaposlenosti od 1,5 miliona zaposlenika u 2014. godini, mala i srednja preduzeća sudjelovala su sa 71%, odnosno zaposlila su nešto više od milion zaposlenika.

Analiza korelacije između rasta zaposlenosti u malim i srednjim preduzećima i rasta BDP-a u zemljama članicama EU 28 u razdoblju od 2008. do 2014. godine, pokazala je da rast realnog BDP-a od 1% vodi do rasta zaposlenosti u malim i srednjim preduzećima od 0,9%. Stoga, kako bi se otvorilo dodatnih 1% radnih mesta u malim i srednjim preduzećima u EU, potrebno je osigurati rast realnog BDP-a od 1,1%.¹⁵

ZAKLJUČAK

Opći zaključak rada je veliki utjecaj razvoja malih i srednjih preduzeća na sveukupni ekonomski razvoj i razvoj privrede u savremenom svijetu Progresivan rast malih i srednjih preduzeća počinje transformacijom planske i socijalne ekonomije u tržišnu, odnosno transformacije društava iz javnog statusa u privatni. Za uspješan rast i prosperitet jedne privrede, potrebno je da egzistiraju i MSP, kao i velika. Poželjno je da odnos MSP – a i velikih preduzeća bude u što većoj korelaciji. Participacija MSP u ukupnom broju privrednih, odnosno poslovnih subjekata u Evropskoj uniji iznosi preko 99%. Preko 60% novih radnih mesta generišu mala i srednja preduzeća, zapošljavaju više od 62% ukupne radne snage, učestvuju u BDP – u sa procentom većim od 55%, ekološki su mnogo prihvatljiviji od velikih „giganata“ (MNC). Razvoj i rast privrede Evropske unije, kao i velikog broja najrazvijenijih zemalja svijeta (Švicarska, Japan, Italija itd.) temelji se prvenstveno na malim i srednjim poslovnim subjektima (ne zaboravimo da izuzetno bitnu ulogu igraju i velika preduzeća u navedenim državama, bez kojih ni MSP ne bi imala sadašnju ulogu i status), koji generišu veliki broj novootvorenih radnih mesta, broj zaposlenih u MSP premašuje 60% ukupne radno aktivne snage, izrazito veliki udio imaju u BDP – u, kreatori su u uvođenju i primjene novih tehnologija, enormnu ulogu imaju u punjenju vanbudžetskih fondova itd. Prosječan iznos malih i srednjih preduzeća na 1.000 stanovnika u Evropskoj uniji iznosi 60, što je izuzetno veliki broj MSP – a na određeni broj stanovnika, u čemu zasluge prvenstveno ima strateški planiran rast i razvoj MSP.

LITERATURA

- [1] Avlijaš, Radoslav, 2008, *Preduzetništvo i menadžment malih i srednjih preduzeća*, Beograd.
- [2] Kovačević, Zoran, 2001, *Restrukturiranje*

¹⁵ Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2015, CEPOR, Zagreb, 2016.

- hrvatskih poduzeća, Politička kultura, Zagreb.
- [3] Šunić, Š. 1994, Mala poduzeća temelj su velikih gospodarskih sustava razvijenih zemalja, Stručne informacije za gospodarstvo i praksu.
- [4] Živković, Momčilo, 2002, Ekonomika poslovanja, Megatrend, Beograd.
- [5] Velimirović, Dragana, Stojanović, Radomir, 2012, Menadžment malih i srednjih preduzeća, Visoka poslovna škola strukovnih studija, Čačak
- [6] <http://www.novosti.rs>
- [7] <http://bif.rs/2015/12/biznis-i-finansije-broj-122123-mikro-mala-i-srednja-preduzeca-preduzetnicka-gerila/>.
- [8] <http://www.its.edu.rs>
- [9] Federacija Bosne i Hercegovine Vlada KS „Program razvoja male privrede za period 2016.-2019. godine.
- [10] Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2015, CEPOR, Zagreb, 2016.